

TÜRKİYE EKONOMİSİ

Prof.Dr.İlkay DELLAL

Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü

1923-1938 Atatürk Dönemi

Cumhuriyetin İlk On Yılında Ekonomideki Geliřmeler

Giriş

- Türkiye Cumhuriyeti Osmanlı İmparatorluğundan kötü bir ekonomik miras devralmıştır.
- Kurtuluş Savaşı'nın yaralarıyla birlikte,
  - ekonomi politikası ile ilgili arayışlar,
  - kurumsal yapılaşma çabaları bu dönemde yapılmıştır.

TÜRKİYE'DE UYGULANAN EKONOMİ POLİTİKALARI

- 1923-1938 Atatürk Dönemi
- Cumhuriyetin kuruluşunu izleyen ilk yıllarda sosyal ve politik devrimler ve reformlara öncelik verilmiştir.
  - Halifelik kaldırılmış,
  - Cumhuriyet ilan edilmiş,
  - Laiklik benimsenmiş,
  - Anayasa ve Medeni Kanun kabul edilmiş
  - Latin alfabesi benimsenmiştir.

TÜRKİYE'DE UYGULANAN EKONOMİ POLİTİKALARI

- Ekonomi alanında ise,
  1. Genel Borçlar (Düyunu Umumiye) tasfiye edilmiş,
    - Kırım Savaşı'yla başlayan iç ve dış borçlanma sürecinin sonucunda Osmanlı Hükümeti borçlarını zamanında ödeyemeyeceğini açıklayınca (1875) Alacaklı devletler Osmanlıya büyük tepki gösterdi ve Osmanlının ödeme planını kabul etmedi. Osmanlı maliye sistemine de güvenmeyen alacaklılar Ülkede toplanan vergileri kendi kurdukları bir teşkilat *Duyunu Umumiye* vasıtasıyla toplamak istediler Artık vergileri Osmanlı memurları değil Alacaklı ülkelerin kurduğu şirketin *Reji* memurları toplayacaktı. Bunun neticesinde Osmanlı Devleti'nin en önemli gelir kaynağı Tütün ,Tuz ve Alkolden toplanan vergiler Alacaklı ülkelerin kurduğu şirkete Reji şirketine 30 yıl süreyle bırakıldı.Reji İdaresi kendi memur ve silahlı kolcuları vasıtasıyla vergi toplamaya başladı ve toplanan bu vergiler Osmanlının borcundan düşülmeye başlandı..

TÜRKİYE'DE UYGULANAN EKONOMİ POLİTİKALARI

- Ekonomi alanında ise (devam),
  2. yabancı şirketlere tanınan kapitülasyonlar kaldırılmış,
  3. Ulaştırma ve belediye hizmeti gören yabancı şirketler de kısa sürede kamulaştırılmıştır.
- 17 Şubat - 4 Mart 1923 tarihleri arasında "İzmir İktisat Kongresi"

Temel Ekonomik Hedefler ve Tercihler

- Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu M.K.Atatürk ve silah arkadaşları, Anadolu'nun gerçek kurtuluşunun iktisadi zaferler kazanılması ile mümkün olacağını biliyordu.
- Bu nedenle, henüz Lozan Barış Antlaşması imzalanmadan önce ve hatta cumhuriyet ilan edilmeden önce, Şubat 1923'te İzmir'de "İktisat Kongresi" düzenlenmiştir.

“Siyasi ve askeri zaferler ne kadar büyük olurlarsa olsunlar iktisadi zaferlerle taçlandırılmazlarsa meydana gelen zaferler kalıcı olmaz, az zamanda söner. Bu nedenle en kuvvetli, en parlak zaferlerimizin daha temin edebileceği faydalı sonuçları temin etmek için ekonomimizin, ekonomik egemenliğimizin sağlanması, kuvvetlendirilmesi zorunludur. Yeni Türkiye’imizi layık olduğu mertebeye çıkarmak için vakit geçirmeden ekonomiye güç vermek zorundayız. Zamanımız tamamen ekonomi devridir” 17 Şubat 1923 – İzmir

- Cumhuriyetin kuruluşunu gerçekleştiren kadro, batılılaşmaktan yana idi.
- Amaç, **batılı devletlerin gücüne ulaşmak hatta onları geçmek olarak seçilmişti.**
- Batıya bu gücü veren şeyin, **Kapitalist ekonomik sistem** olduğuna inanıyorlardı.
- İktisadi gelişme ise, **sanayileşmekti.**
- Ekonominin **her kesimine önem verilecekti, ancak sanayileşme olmadan iktisadi gelişme olmayacağı** düşünülüyordu.

- Sanayileşmek için öncelikle tarım sektörünün hammadde üretmesi gerekliydi.
- Ayrıca nüfusun %80'ninin de tarım ile geçindiği için, bu kesime destek kaçınılmaz hale geliyordu.
- Ayrıca sanayi sektörünün ürünlerini satın alabilmesi için bir pazar yaratılmalıydı.
- Sanayi önemsenirken, tarım kesiminin göz ardı edilmemesi gerektiğini göstermiştir.

- Ulaştırma
- Hem ekonomik anlamda pazarlara ulaşabilme yeteneği için, hem de ülke savunması için, bir an önce ulaştırma ağının kurulması kaçınılmazdı.
- Milli birliğin sağlanması da yine ulaşım imkanlarının geliştirilmesi ile mümkün olacaktı.

İzmir İktisat Kongresi

- Bu kongreye; sanayici, tüccar, çiftçi ve işçi olmak üzere 4 farklı gruptan 1135 delege katılmıştır.
- Her grup temsil ettiği kesimin sorunlarını ve isteklerini dile getirerek çözüm bulma arayışına girişmiştir.
- Gruplar arasında en hazırlıklı kesimin İstanbul tüccarları tarafından oluşturulan tüccar grubu olduğu görülmüştür. Kongreye tüccarlar damgasını vurmuştur.

- Kongrede alınan kararlar iki kategoride toplanabilir:
  1. İktisadi amaç ile ilgili kararlar ve
  2. Grupların istekleri ve teklifleri ile ilgili kararlar.

İktisadi Amaç İle İlgili Kararlar

- Yerli üretim teşvik, lüks ithalattan kaçınılmalı,
- Girişim ve çalışma özgürlüğü esas, ancak tekelleşmeye izin verilmemelidir ve
- Ekonomik gelişmemize katkısı olan ve kanunlarımıza uyan yabancı sermayeye izin verilebilir.

Grupların Önerileri (Çiftçiler)

- Tütün ekimi ve ticareti serbest bırakılsın,
- Tütün rejisi ve aşar vergisi kaldırılsın,
- T.C.Ziraat Bankası kanunu değiştirilsin, banka kaynakları güçlendirilsin, tarımsal kredi amaçları dışında kullanılsın, tarımsal kredi imkanları artırılsın,
- Ziraat bankası kanalıyla kurulacak olan kooperatifler bir an önce faaliyete geçsin,

- Tarımsal eğitim geliştirilsin,
- Yatılı köy okulları açılsın,
- Tarım alet ve makineleri standartlaştırılsın...

Grupların Önerileri (Tüccarlar)

- Hükümetin de ortak olacağı bir ticaret bankası kurulsun,
- Ticaret odaları, gümrük, borsa ve kambiyo işlemlerine çeki-düzen verilsin,
- Gelir vergisi yeniden düzenlensin,
- Ulaştırma ve haberleşme alanlarında ticari işlemlere kolaylık sağlansın,
- Yabancı sermayenin hangi şartlarda kabul edileceğinin belirlenmesi ve
- Yabancı sermayeye ayrıcalık tanınmaması...

Grupların Önerileri (Sanayiciler)

- Sanayinin teşvik edilmesi, bu amaçla Teşvik-i Sanayi Kanunu'nun yeniden düzenlenerek yürürlüğe konulması,
- Bir sanayi bankası kurulması,
- Gümrük duvarlarının yükseltilerek yerli sanayinin korunması,
- Makine, araç-gereç ithaline vergi istisnası sağlanması,

- Sanayicilere ucuz kredi yollarının oluşturulması,
- Sanayi odalarının ve sanayi eğitiminin düzenlenmesi,
- Teknik eleman yetiştirilmesi için teknik okulların açılması,
- Yerli malı kullanımının artırılması için teşviklerin sağlanması,
- Hükümet alımlarında yerli ürünlerin tercih edilmesi

Grupların Önerileri (İşçiler)

- Çalışma şartları iyileştirilsin,
- Çalışma saatleri 8 saat ile sınırlandırılсын,
- 12 yaşından küçük olanlar çalıştırılmasın,
- Asgari ücret uygulaması kabul edilsin ve 3 ayda bir asgari ücret tespit edilsin,
- Gece çalışmalarına çift ücret ödensin,
- İşçi ücretleri tüm iş yerlerinde nakit olarak ve düzenli bir şekilde ödensin,

- Ücretli izin ve sigorta imkanları sağlansın,
- İşçilere sendika ve grev hakkı sağlansın,
- Sosyal güvenlik önlemleri yasalaştırılsın,
- İşçi çocukları gece okullarında bedava okutulsun,
- 1 Mayıs işçi bayramı olarak kabul edilsin

- Ancak alınan bu **kararlar hükümet için bağlayıcı değil, sadece tavsiye** niteliğindedir,
- Tüccar ve sanayi grupları, işçilerin ücret ve çalışma şartlarının iyileştirilmesi konusundaki taleplerine şiddetle muhalefet etmiştir.

- Her ne kadar birbiriyle çelişen isteklerin nasıl karara bağlanacağı belirsiz olsa da,
- Alınmış olan kararlar, dönemin hakim iktisadi görüşü hakkında önemli ip uçları vermekteydi.
- Bu hakim görüş “*Milli İktisat*” görüşüdür.
- İzmir İktisat Kongresi sonunda; kongreye katılanlar oybirliği ile “*Milli İktisat*” ı kabul ederek, modern ve müreffeh Türkiye için canla başla çalışmaya and içti.

- Cumhuriyetin ilk yıllarındaki iktisat politikası, İzmir İktisat Kongresi'nde alınan kararlar doğrultusunda yürütülmeye çalışılmıştır.
- İlke olarak, özel girişim eliyle, serbest piyasa koşulları içerisinde, bir sanayileşme politikası izlemek,
- İktisadi hakimiyetin milli unsurlara geçmesini sağlayacak şekilde korumacı bir politika izleme yolu seçilmiştir...

İzmir İktisat Kongresi kararları

- Hammaddesi yurt içinde olan endüstri kollarının kurulması,
- Özel Girişimcilerin Desteklenmesi,
- Yatırımcılara kredi sağlayacak bankaların kurulması,
- Günlük tüketim mallarına öncelik verilmesi,
- Önemli kuruluşların millileştirilmesi,
- Sanayii teşvik edici yasaların çıkarılması, özellikle gümrük tarifelerinin milli sanayinin kalkınma ihtiyaçlarına göre değiştirilmesi,
- Yerli malların karada ve denizde ucuz tarife ile taşınması

TÜRKİYE EKONOMİSİ DERS NOTLARI

Prof.Dr. İlkey Dellal

Kaynaklar:

Yakup Kepenek, Türkiye Ekonomisi, Savaş Yayınları, Ankara.

Ayhan TUFAN, Türkiye Ekonomisi, AÜZF Yayın No:1487, Ankara

Erdoğan Tokgöz, Türkiye'nin İktisadi Gelişme Tarihi (1914-2009), İmaj Yayınevi, Ankara.